

Stijl, voorgrond/achtergrond

Jacob Voorthuis

Gustave Flaubert en Gerard Reve zijn beiden stilisten. Bij hun is het schrijven van woorden innig verbonden met het verhaal. Het verhaal kan ook anders. Maar zoals het verhaal ook anders kan is het niet het verhaal van Flaubert en Gerard Reve. Stijl is alles. Alles is stijl. Stijl is de manier waarop relaties vormen en gewinnen. De manier waarop zaken een verbintenis aangaan. Als ik kijk, hoor, ruik, smaak of tast bouw ik een referentie kader van stijlen op. Het is de manier waarop ik een beeld schep uit mijn vermogen hetgeen zich aan mijn zintuigen presenteert te differentiëren. De mens in zijn beweging openbaart zich aan ons door oefening, daarop vormt zich de herkenning. Ik heb de stijl “bewegende mens” geoefend en leren herkennen. Nu dat ik jaren verder ben, zijn er weinig bewegingen die ik niet ken. Ik kan ze niet allemaal zelf. Maar ik kan ze in anderen herkennen. Het trioletje dat mijn dochter maakt bij het bespelen van Bach en waardoor haar vingers een snelheid behalen die mij geheel betoverd. Ik kan het niet maar ik herken het, de schijnbeweging van mijn zoon gedurende zijn rugby wedstrijd. Of de heerlijke rust in de loop van mijn op een na oudste zoon. Het zijn eleganties die ik zelf niet beheers maar ik herken mijn kinderen er door. Ook hoor ik de loop van mijn collega over de gang. Ik kan het onderscheiden uit de loop van andere collega's. Soms loop ik over straat en ruik ik iemand en wordt ik bijna wild, maar nooit weet ik wie het is. Bij de reuk is er een vertragingmoment en bovendien, ik wil helemaal niet wild worden op straat, mijn eigen vrouw ruikt ook zo lekker. Dit heeft allemaal te maken met stijl. Stijl is de herkenning die mogelijk is.

Het is ook nooit stijl geweest waar de architectuur zo lang “tegen” is geweest. Het is een bepaald soort stijl. Een vorm van stijl dat een vrij beperkt bereik had, de stijl waarbij vormen een autonomie kregen ten aanzien van het gebruik. Vormen die alleen nog als vorm bruikbaar waren en verder geen motivering hadden dan dat ze er waren, vormen die een leegheid toonden maar die leegheid niet, zoals in de minimalistische kunst, tot doel hadden, ze kregen hem op de koop toe omdat de architect niet erg goed had nagedacht over wat hij nu precies wilde. Hij maakte zulke vormen niet omdat ze het gebouw diende maar omdat ze zijn signatuur diende. En dat is fataal. Gebruik vormen omdat ze het gebouw dienen en als dat een signatuur oplevert dan is dat heel fijn. Maar zo'n half lege stijl, zo'n ondoordacht gebruik is een stijl die opeens als overkillig en onnodig overkomt. En ja als stijl enerzijds zo weinig doet voor het gebouw en zo lui is en zichzelf overbodig maakt dan kan ik me geheel voorstellen dat men een beetje moe wordt van die overkilligheid die luiheid. Maar dat is niet te wijten aan stijl, dat is te wijten aan de architect die zo weinig wil denken over wat hij doet, zijn architectuur heeft laten verslonzen tot een catechisme. Denk aan hoe vaak het gebed Onze vader is opgezegd zonder dat men zelfs ook maar even stilstaat bij wat er staat?

Stijl verbindt alle oppervlakten met verwachting, alle lagen van de ui, alle vervouwingen van de huid en krommingen en lagen van de wereld die zich aan ons presenteert, ook de kruislinkse lagen.¹ Er is de stijl van het object als zodanig uitgezonderd, maar er is ook de stijl van het object gebed in zijn achtergrond, de stijl van het tussengebied. Een pianist die voor een publiek van moeders vaders en kinderen een concert wilde geven, ik ben zijn naam helaas vergeten, zij tegen ons, de ouders: “ga nou niet je kinderen de hele tijd krampachtig het zwijgen opleggen. Elk concert is uniek vanwege de bijgeluiden. Zo ook deze.” Als gevolg kregen we een prachtig en rustig concert en dat lag vooral ook aan onze gesteldheid. We konden opeens genieten van Schubert's 3^e impromptu opus 90 in harmonie met de pasgeboren borrelende baby van een vage kennis.

In zoverre een stijl een gewoonte vertegenwoordigt is het ook niet erg. Zolang die gewoonte niet kritiekloos wordt. Gewoontes zijn zelfs de enige middelen om stijl mogelijk te maken. Het is de gewoonte zo te lopen dat ik mijn collega kan herkennen op de gang. Stijl is gewoonte. Stijl is de voorspelbaarheid van de wereld die zich aan mij presenteert. Ik ken de hand van mijn vrouw die zich in de mijne vouwt. De voorspelbaarheid geeft rust omdat men niet in deze complexe wereld en in dit complex vak elke keer weer alles opnieuw wil ontdekken maar men wil leren. Gewoontes en de vooroordelen die daarop gebaseerd zijn, zijn handig in de dagelijks omgang met de wereld om ons heen. Stijl is hetgeen mij in staat stelt te leren. Zo cruciaal is stijl.

Tegelijkertijd is het zinvol de gewoonte te ondervragen en te toetsen. Voor dat je het weet ontstaat er een schizofrenie, een willekeurige scheiding tussen de verwachting en de tekens die de verwachting oproepen. Dan

---

¹ Deleuze & Guattari, Mille Plateaus over lagen

ontstaat er een decoding van het teken, zonder dat het zich recodeert in de verwachting. De verwachting blijft maar de verassing komt! Dat is waar de verzinking van stijl in de gewoonte bedrieglijk en verraderlijk wordt, soms zelfs valshartig. Maar stijl is alles wat we hebben.

Wat betekent dit nu voor het ontwerp en de waardering? Voor beiden betekent het dat stijl in eerste instantie gewoontes mogelijk maakt. Daarmee is het ontwerp een molaire activiteit geworden. Het maakt gebruik van brokken in plaats van atomen. Brokken ervaring die zich reeds hebben bewezen. We hoeven het raam als multipliciteit niet wederom en elke keer uit te vinden. Hij is er en kan las brok worden ingezet. Veel activiteiten zijn bekend en men weet vanwege een typologische ontwikkeling dat die activiteiten goed gedijen in bepaalde soorten ruimten. Dat zijn ook weer molaire brokken kennis die kunnen worden toegepast. Worden ze echter niet getoetst aan de context of aan de situatie dan gaan ze een eigen leven leiden. En dat is zelden goed, maar soms wel. Het toeval is een bruikbare gift. Weet men wat men wil met een raam, dan zijn er al veel soorten waaruit men kritisch kan kiezen. Maar wat betekent het voor de persoon, de ontwerper? Welnu, de wereld zoals hij nu werkt is er een waarop de architect eigenlijk met elk ontwerp investeert in zijn naam. Het is de naam, zijn reputatie, gebouwd uit roem, waarop hij of zij de opdrachten binnen krijgt. Dus stijl als signatuur is niet te versmaden. Het is een belangrijk instrument om de naam hoog te houden. Dus moet je jezelf afvragen hoe je stijl wilt inzetten omdat te kunnen doen. En als je daarbij vorm inzet zonder te denken aan materialisering of gebruik dan zal je een bepaald soort architect worden, een bepaald soort naam opbouwen, vooral geliefd bij mensen die er zelf weinig van begrijpen en alleen maar goedkoop willen of bij mensen die alleen maar bouwen als investering en het gebouw snel weer willen verkopen aan mensen die er niet veel van begrijpen. En die zijn legio!